

Gülünar Nazim qızı İmanova
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

AZƏRBAYCAN TARİXİ DƏRSLƏRİNİN ELM, TƏHSİL, MƏDƏNİYYƏTƏ AİD MÖVZULARIN TƏDRİSİ ŞAĞİRDLƏRİN ESTETİK TƏRBIYƏSİ VASİTƏSİ KİMİ: PROBLEMİN İŞLƏNMƏ SƏVİYYƏSİ

Гулүнәр Назим гызы Иманова
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

ПРЕПОДАВАНИЕ НА УРОКАХ ИСТОРИИ АЗЕРБАЙДЖАНА ТЕМ О НАУКЕ, ОБРАЗОВАНИИ И КУЛЬТУРЕ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ: УРОВЕНЬ РАЗРАБОТКИ ПРОБЛЕМЫ

Gülünar Nazim İmanova
Azerbaijan State Pedagogical University

DEVELOPMENT OF A PROBLEM OF FORMATION OF AESTHETIC UPBRINGING IN PUPILS IN THE SUBJECTS OF SCIENCE, EDUCATION, CULTURE IN THE HISTORICAL LESSONS OF AZERBAIJAN

Xülasə. Estetika və estetik tərbiyə problemi tədqiqatçıların daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Belə ki, onun bu və ya digər istiqamətlərinin nəzəriyyə və təcrübəsi və elmi ümumiləşdirilməsinə böyük maraq göstərilmişdir. Məhz buna görə də estetika və estetik tərbiyə problemi üzrə Azərbaycanda da geniş elmi və elmi-publist ədəbiyyatı yaradılmışdır.

Açar sözlər: Etika, estetika, estetik zövq, estetik mədəniyyət, estetik baxışlar, estetik mühakimələr

Резюме. Проблема эстетики и эстетического воспитания всегда находилась в центре внимания исследователей, поэтому она проявила большой интерес к теории и практике и научным обобщениям того или иного направления. Поэтому в Азербайджане была создана широкая научная и научно-публицистическая литература по эстетике и эстетическому воспитанию.

Ключевые слова: этика, эстетика, эстетическое наслаждение, эстетическая культура, эстетические взгляды, эстетические суждения

Summary. The problem of aesthetics and aesthetic education has always been in the center of attention of researchers. That is why it has shown great interest in theory and practice and scientific summarization of one or another of them. Therefore, broad scientific and scientific-publicist literature has been created in Azerbaijan on aesthetics and aesthetic education.

Key words: Ethics, aesthetics, aesthetic pleasure, aesthetic culture, aesthetic views, aesthetic judgments

"Estetika" qədim yunan "estənomay" sözündən olub, horfi mənası "hisslərlə qavramaq" deməkdir. Müasir dövrdə estetika maddi aləmin, obyektiv gerçəkliyin insan tərəfindən bəddi surətdə qavranılmasının ümumi qanunauyğunluqları haqqında elmdir. Estetika gözəllik haqqında elmdir. Estetik tərbiyə isə pedaqoji məfhumdur.

Estetika fəlsəfi məfhumdur, fəlsəfənin tərkib hissəsindən biridir (1, s. 8).

Tarix proqramları və dərslərində şagirdlərin estetik tərbiyəsinə şərait yaradan çoxlu materiallar vardır. Tarix kursu bəşər cəmiyyətinin inkişafını vahid, qanunauyğun proses kimi işıqlandırmaqla yanaşı şagirdlərin estetik hissələrini,

Azərbaycan tarixi dərslərində elm, təhsil, mədəniyyətə aid mövzuların tədrisi şagirdlərin estetik tərbiyəsi vasitəsi kimi: problemin işlənmə səviyyəsi

estetik mühakimə yürütmək bacarığını formalaşdırır. Təcrübəli müəllim ayrı-ayrı dövrlərdə incəsənətin özünəməxsus inkişaf xüsusiyyətlərini şagirdlərə başa salır, mədəni inkişafdakı varislərdən söz açır. Bəddi surətlərə estetik əxlaqi və idrakı cəhətləri arasındakı üzvi əlaqə olduğunu konkret faktlarla aydınlaşdırır (2, s. 126).

Estetika, estetik tərbiyə maraq doğuran bir problem kimi həmişə tədqiqatçıların diqqətini cəlb etmişdi. Onlar da öz mövqelərində bu məsələ haqqında fikirlərini söyləmişlər. Azərbaycan SSR Maarif Nazirliyinin "Azərbaycan tarixi dərslərində şagirdlərin estetik tərbiyəsi" adlı metodik vəsait araşdırdığımız problem baxımından əhəmiyyətlidir. Bu metodik vəsaitdə şagirdlərdə estetik tərbiyənin formalaşdırılması yolları göstərilib. Əmirov Mübariz "Tam orta məktəbdə tarixin tədrisi fəal/interaktiv təlimi metodikası" kitabında tarix təlimində şagirdlərdə mənavi tərbiyənin formalaşdırılması mövzusunun içərisində estetik tərbiyə məsələlərinə toxunulmuşdur [3, s. 573].

Boris Lükyanovun "Estetika əlminə" kitabında müəllif K. Marks və F. Engelsin fikirləri əsasında estetik metodika, əsas estetik kateqoriya və konsepsiyalar, sosial və estetik fenomen olaraq sənət kimi mövzulara yer ayırır. Cəbraylov İntiqam "Azərbaycan tarixinin tədrisi metodikası" kitabının "Azərbaycan tarixi tədrisinin tərbiyə imkanları, nəzəri pedaqoji-metodiki baxış" başlığı ilə verilmiş hissəsində vətənpərvərlik, mənavi, ekoloji, iqtisadi, hüquqi tərbiyə imkanları ilə yanaşı estetik tərbiyə məsələsini də işıqlandırmışdır. M. Qasimov, C. Cəfərov "Azərbaycanda estetik fikir tarixindən" kitabında dahi Azərbaycan mütəfəkkirlərinin estetik tərbiyə, gözəllik haqqında fikirləri verilmişdir.

Əsərdə Nizami Gəncəvi, Xəqani Şirvani, Məshəti Gəncəvi, M.F. Axundov, H. Zərdabi və digər mütəfəkkirlərin estetik tərbiyə haqqında fikirləri öz əksini tapmışdır. Yuri Borevin "Estetika" əsəri araşdırdığımız mövzu baxımından əhəmiyyətlidir. Bu əsərdə estetikanın predmet və vəzifələri, estetikanın kimə və nə üçün lazım olduğu, onun bəddi yaradıcılığa münasibəti, estetik biliklərin sistemliliyi kimi məsələlər işıqlandırılmışdır. Z.İ. Məmmədov "Estetik tərbiyə şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafı" kitabında müəllif gözəlliyə estetik münasibət və estetik, bəddi zövqün formalaşdırılması, gözəllik və şəxsiyyətin

aşəngdar inkişafı məsələlərini araşdırmışdır. M. Mustafayev, Ə. Cəfərovun "Məktəbdə estetik tərbiyə" kitabında mühüm işə ibtidai sifindən başlanmalı olduğu göstərilirdi. Ədəbiyyat estetik tərbiyə vasitəsi kimi, kitab mütaliəsi, dərnəklər, teatr və kino kimi sifindəncə məsələlər burada öz əksini tapmışdır. Əməyin qüdrətli tərbiyə vasitəsi olduğu bildirilir. Burada hər şeyin estetik tərbiyəyə təbə edildiyi göstərilir. M. Cəfər "Estetik tərbiyə, ailə və məktəb" əsərində estetika, bir elm kimi estetik elminə verilən tələblər, estetikanın başqa elmlərə münasibəti, ailə və başqa uşaqları məktəbə, məktəb işə həyata hazırlayır.

Y.K. Babanskinin redaktorluğu ilə çap olunan dərslər vəsaitində göstərilmişdir ki, estetik tərbiyə - gözəlliyin, incəsənətin, gerçəkliyin düzgün anılması və qiymətləndirilməsi qabiliyyətidir. Prof. B.T. Lixaçova görə, estetik tərbiyə həyatda və incəsənətdə gözəlliyi, faciəni, güllü-şü, eybəcərliliyi qəbul etməyə qəbul yaradıcı fəal şəxsiyyətin formalaşmasına yönəlmiş proses, "gözəllik qanunları ilə" yaşamaq və yaratmaqdır. Y.R. Talibov, Ə.A. Ağayev, İ.N. İsayev, A.İ. Eminovun "Pedaqogika" dərslərində estetik tərbiyəni belə xarakterizə edirlər: "Təbiət və cəmiyyət gözəlliklərini müxtəlif təzahür formalarında duymaq, qavramaq, sevmək, qiymətləndirmək, həyatı gözəllik qanunları əsasında qurmaq prosesi estetik tərbiyə adlanır". "Pedaqogikamız əsasları" dərslərində M.A. İsmixanov estetik tərbiyəni aşağıdakı kimi mənəviləndirir: "Estetik tərbiyə dedikdə, incəsənət və həyatdakı gözəlliklərin qavranmasına, estetik zövq və qabiliyyətlərin inkişafına yönəlmə təsirlərinin məcmusu nəzərdə tutulur".

MEA-nın müxbir üzvləri Ziyəddin Gülüşovun "Əxlaqi sərəvətlər", "Fəzilət və qəbahət", Aslan Aslanovun "İncəsənət və tərbiyə", M.M. Qasimovun "M.F. Axundov və XIX əsrin sənət inqilabçı-demokratik estetikası", Fuad Qasımzadənin "Füzulinin estetik görüşləri", B.O. Qurbanovun "Estetika ələminə sənəhat", V.C. Xəlilov, M.M. Qasimov, C.H. Cəfərovun "Azərbaycanda estetik fikir tarixindən", V.C. Xəlilovun "Müəllimlərin estetik mədəniyyətinin yüksəldilməsi istiqamətləri", R. Rəhimovun "Məktəb və estetik tərbiyə" və s. əsərləri diqqəti cəlb edir. Pedaqoji elmlər doktoru, professor V. Xəlilovun "Ümumtəhsil məktəblərində estetik tərbi-

yönün inkişafı yolları" adlı monoqrafiyası tədqiq etdiyimiz problem baxımından marağ doğurur. Burada Azərbaycan mütəfəkkirlərinin estetik sərvətlər, estetik mədəniyyət haqqında fikirləri, estetik tərbiyənin mahiyyəti, vəzifələri, prinsipləri, vasitə və yolları geniş təhlil edilir. (4, s.48) Haqqında danışdığımız problemi R. Cəfərov "Ümumtəhsil məktəbi şagirdlərinin estetik tərbiyəsində Azərbaycanın memarlıq abidələrindən istifadənin imkanları və yolları" dissertasiyasında geniş şəkildə işıqlandırmışdır. Bu əsərdə şagirdlərin estetik tərbiyəsində Azərbaycanın memarlıq abidələrindən istifadənin imkanları və yolları" dissertasiyasında geniş şəkildə işıqlandırmışdır. Bu əsərdə şagirdlərin estetik tərbiyəsində Azərbaycanın memarlıq abidələrindən istifadənin imkanları və yolları" dissertasiyasında geniş şəkildə işıqlandırmışdır. Bu əsərdə şagirdlərin estetik tərbiyəsində Azərbaycanın memarlıq abidələrindən istifadənin imkanları və yolları" dissertasiyasında geniş şəkildə işıqlandırmışdır.

rilməsi, abidələrin bədii-emosional təsir imkanlarına və gənclərin vətənpərvərlik, qəhrəmanlıq, habelə estetik tərbiyəsinin formalaşmasına dair söylədiyi fikirlər tədqiq olunan problem baxımından marağ doğurur (5, s. 9).

Mövzunun aktuallığı. Məqalədə mövzunun aktuallığı əsaslandırılıb. Problemin işlənmə səviyyəsinə münasibət bildirilib. Bu məsələ tarixin tədrisi metodikası sahəsində çox az tədqiq edilib. Bu sahədə boşluğun doldurulması tarixin tədrisinin keyfiyyətini yüksəldər.

Məqalənin nəzəri əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, əldə olunan nəticələrdən magistrantlar, tarixin tədrisi metodikası ilə məşğul olan mütəxəssislər istifadə edə biləcəklər. Məqalə tarixin tədrisi metodikası elmini daha da zənginləşdirir.

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, müəlliflər bu və ya digər dərəcədə estetik, estetik tərbiyə, onların formalaşdırılması və s. haqqında oxuculara məlumat verməklə bərabər, onları həyata hazırlamağa çalışırlar. Bütün bu tədqiqatlar şagirdlərdə estetik tərbiyənin formalaşdırılmasında böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Məqalənin məzmunundan və əldə olunan nəticələrdən ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat:

1. Şahhüseynova S. "Etika. Bakı, 2009.
2. Cəbrayilov İ. "Azərbaycan tarixinin tədrisi metodikası. Bakı, 2006.
3. Əmirov M. Tam orta məktəbdə tarixin fəal/interaktiv təlimi metodikası. Bakı, 2011.
4. Çıraqova V. Tələbələrin yeniyetmələrin estetik tərbiyəsində hazırlanmaları üzrə işin sistemi. Bakı, 2015.
5. Cəfərov R. "Ümumtəhsil məktəbi şagirdlərinin estetik tərbiyəsində Azərbaycan memarlıq abidələrindən istifadənin imkanları və yolları". Bakı, 2012.

E-mail: gimanova14@gmail.com

Rəyçilər: dos. P. Səfərov

dos. A. Piriyyəva

Redaksiyaya daxil olub: 04.12.2018